

IZLOŽENOST SREDNJOŠKOLACA ELEKTRONSKOM NASILJU

Maksuda MURATOVIĆ
JU Gimnazija Živinice
maksudamuratovic@gmail.com

SAŽETAK: Internet kao jedan od najvažnijih načina prenosa informacija pruža različite modele komunikacije između korisnika. Korištenje interneta ima brojne prednosti za djecu i mlade, ali nosi i različite vrste rizika i nasilja. Cilj ovog rada je istražiti da li su učenici u JU "Gimnazija Živinice" izloženi elektronskom nasilju? Prva hipoteza: elektronsko nasilje putem interneta je prisutno kod srednjoškolaca, i druga hipoteza: roditeljski odgoj i škola nisu dovoljno usmjereni na problematiku nasilja putem interneta, u istraživanju su potvrđene. Od metoda su korištene deskriptivna metoda i kvantitativna metoda kroz anketni upitnik. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 115 učenika (35 muških i 85 ženskih) JU "Gimnazija Živinice" u Živinicama. U okviru rada je ukazano na ulogu roditelja i nastavnika u prevenciji elektronskog nasilja.

Gljučne riječi: internet, društvene mreže, elektronsko nasilje, roditelji, učenici, škola

Uvod

S pojavom interneta i razvojem društvenih mreža, pojavljuje se i pojam vršnjačkog elektronskog nasilja (cyberbullying). Najčešće je prisutno kod mladih između 10 i 19 godina, a donja granica u godinama se sve više spušta. Elektronsko nasilje, za razliku od tradicionalnih oblika nasilja, teže se prepoznaje. Nasilnici uopće ne moraju pokazivati znakove da upravo oni učestvuju u elektronskom nasilju. Važno obilježje elektronskog nasilja je to što se ne odvija samo jednom nego se ponavlja. Tako nasilnik podijeli zlonamjernu fotografiju ili videozapis žrtve, te ostali sudionici te komunikacije dijele tu istu fotografiju na druge načine, što za žrtvu znači da se nasilje svaki put ponavlja. Prema Belsey (2012), "Elektronskim nasiljem se smatra svaka zlonamjerna i

ponavljana upotreba informacijskih i komunikacijskih tehnologija kako bi se nekome nanijela šteta". Miliša, Tolić i Vertovšek (2010:62) navode da je "internet donio najsofisticiranije nefizičko nasilje među vršnjacima. Na Facebooku se daju videosnimke premlaćivanja vršnjaka. Cyberbullying, zlostavljanje preko interneta, dovodi brojne mlade do očaja. Na meti su sve češće i nastavnici. Djeca – mrzitelji se kriju iza internetske anonimnosti i tako šire grupu koja maltretira nemoćne roditelje i njihovu djecu." U slučaju da se osoba susretne s cyberbullyingom, važno je da se odmah obrati osobi od povjerenja ili nadležnoj instituciji kako bi se zaustavilo daljnje nasilje i zaštitila žrtva. Također, važno je da se žrtva ne osjeća krivom i da zna da postoji pomoć i podrška koju može potražiti. (Hinduja & Patchin, 2015)

Razlike između elektronskog nasilja i tradicionalnog vršnjačkog nasilja

Elektronsko nasilje i tradicionalno vršnjačko nasilje su dva različita oblika nasilja koja se javljaju među mladima. (Campbell i Baumeister, 2018) Iako oba oblika nasilja mogu imati ozbiljne posljedice po zdravlje i dobrobit žrtve (Juvonen i Gross, 2008), postoje neke ključne razlike između njih.

Tradicijsko vršnjačko nasilje je oblik nasilja koji se događa između djece i adolescenata u školskom ili drugim društvenim okruženjima. To može uključivati fizičko nasilje, verbalno zlostavljanje, uznemiravanje ili isključivanje iz društva. (Olweus, 2013) Elektronsko nasilje, s druge strane, odnosi se na vrstu nasilja koja

se odvija putem digitalnih sredstava, poput pametnih telefona, kompjutera i društvenih medija. To može uključivati objavljivanje uvredljivih poruka ili slika, slanje prijatnji ili lažnih informacija putem društvenih medija, blogova ili e-pošte. (Hinduja i Patchin, 2015)

Jedna od ključnih razlika između ova dva oblika nasilja je njihova dostupnost. Dok tradicionalno vršnjačko nasilje uglavnom utječe na žrtvu u školskom ili drugom okruženju, elektronsko nasilje može se dogoditi bilo gdje i bilo kada, jer žrtva može biti dostupna na internetu ili putem mobilnog telefona. (Kowalski, Limber i Agatston, 2012)

Druga razlika između ova dva oblika nasilja je način na koji se odvija. Dok tradicionalno vršnjačko nasilje uključuje direktni kontakt između žrtve i napadača, elektronsko nasilje može se dogoditi anonimno i sa sigurne udaljenosti, što može dodatno pojačati osjećaj nelagode i stresa kod žrtve. (Kowalski, Limber i Agatston, 2012)

Prema istraživanju koje je proveo Centar za kontrolu i prevenciju bolesti (CDC), elektronsko nasilje može imati jednako ozbiljne posljedice kao i tradicionalno vršnjačko nasilje, a može dovesti do depresije, tjeskobe, smanjenja samopoštovanja i socijalne izolacije. (CDC, 2021)

Oblici elektronskog nasilja

Prema Willard (2007), najčešći oblici elektronskog nasilja su:

- direktno elektronsko nasilje koje podrazumijeva da se nasilnik ne krije pod lažnim identitetom;
- slanje nemoralnih, prijetećih, vulgarnih i prostih sadržaja koji duže i kontinuirano vrijeđaju ličnost žrtve;
- isključivanje nekoga iz grupe na chatu;
- klevetanje (engl. *dissing*) kada nasilnik širi tračeve ili glasine o žrtvi;
- uhođenje s ciljem uznemiravanja ili zastrašivanja pojedinca;

- slanje ili objavljivanje uvredljivih, neistinitih ili zlonamjernih izjava o nekoj osobi drugima;
- uhođenje (engl. *cyberstalking*) koje se odnosi na ponavljajuće uznemiravanje žrtve te iznošenje prijatnji;
- lažno predstavljanje i slanje ili objavljivanje sadržaja na društvenim mrežama pod imenom druge osobe, a sve s ciljem da tu osobu ponizi;
- podsticanje na upotrebu govora mržnje i nasilja;
- izdaja i prevara, što podrazumijeva neovlašteno slanje fotografija žrtve i manipulacija tim fotografijama ili nekim drugim privatnim sadržajima o žrtvi.

Putem društvenih mreža mladi žele da imaju veliki broj prijatelja na listi, pa se često događa da djeca i adolescenti dodaju na svoj profil i osobe koje ne poznaju, i s njima često stupaju u kontakt, a većina naivne djece lako i dogovara susret u realnom svijetu s istim. Na ovaj način izlažu sebe riziku i potencijalnoj opasnosti. (Capurso i sar., 2017) Često djeca shvataju da ako je nasilje virtualno, da su i nasilnici virtualni, što nikako nije istina. Svjedoci smo da djeca svoje slobodno vrijeme provode u svojim domovima, dopisuju se na društvenim mrežama, igraju igrice satima, što se negativno odražava na školski uspjeh, sportske aktivnosti i kvalitetno provođenje vremena s porodicom i prijateljima. (Kušić, 2010) Zbog sve veće pojave elektronskog nasilja gdje su žrtve maloljetne osobe, puno se piše i govori o ovom problemu, ali i dalje nedovoljno. U anketi koja je provedena u JU "Gimnazija Živinice", učenici su napisali da se uopšte o bilo kakvoj vrsti nasilja u školi malo priča.

Metodološki pristup

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je utvrditi, obrazložiti i kritički analizirati izloženost učenika JU "Gimnazija Živinice" elektronskom nasilju.

Zadaci istraživanja

Zadaci istraživanja su: saznati s kakvim su se primjerima elektronskog nasilja učenici susretali, jesu li oni nekada bili počinitelji ili žrtve nasilja putem interneta, savjetuju li ih roditelji i nastavnici o opasnostima na koje mogu naići te šta bi učinili da spriječe elektronsko nasilje.

Istraživačke hipoteze

Na osnovu definisanog cilja istraživanja moguće je postaviti sljedeće hipoteze:

PH1: Elektronsko nasilje putem interneta je prisutno kod učenika.

PH2: Roditelji i škola nisu dovoljno upućeni u problematiku nasilja putem interneta.

Metode istraživanja

Metode istraživanja koje su se koristile u radu su deskriptivna metoda i kvantitativna metoda kroz anketni upitnik. Anketni upitnik sadržavao je pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Zadatak ispitanika prilikom ispunjavanja anketnog upitnika u pitanjima zatvorenog tipa je bio da zaokruže jedan od ponuđenih odgovora. Na pitanja otvorenog tipa, učenicima je ponuđeno da napišu odgovore.

Uzorak istraživanja

Rješavanju anketnog upitnika pristupilo je 115 učenika (85 ženskih i 35 muških) JU "Gimnazija Živinice" u Živinicama.

Rezultati istraživanja i interpretacija

U nastavku slijedi prikaz rezultata anketnog upitnika koji su prikazani grafički.

Rezultati o učestalosti korištenja interneta pokazuju da 44% učenika dnevno provodi na internetu više od 6, dok samo 3% učenika dnevno provodi na internetu manje od 1 sat. Mladi koriste internet za razne aktivnosti, kao što su igranje igrice, gledanje videa na YouTubeu, traženje informacija za školu, dopisivanje s prijateljima, ali i za

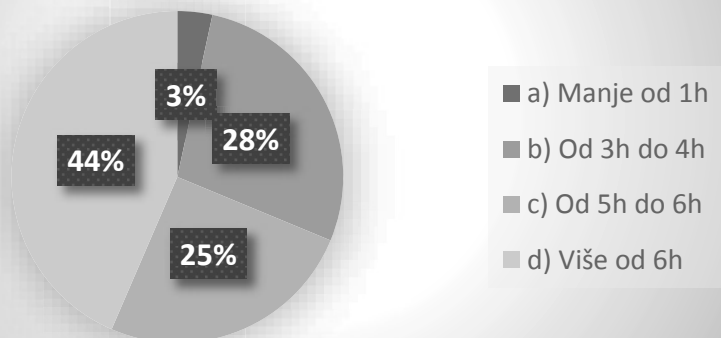
izražavanje svojih mišljenja i stavova o raznim temama putem društvenih mreža. Ipak, upotreba interneta među mladima nije uvijek pozitivna, jer je također povezana s nekim rizicima, kao što su ovisnost o internetu, ekspaniranje neprikladnom sadržaju i iskustva s cyberbullingom.

Iz podatka da 98% učenika zna šta je elektronsko nasilje može se zaključiti da postoji visok nivo svijesti o ovoj vrsti nasilja među djecom. To ukazuje na to da su djeca dobro informisana o različitim oblicima nasilja koji se odvijaju putem digitalnih sredstava, poput pametnih telefona, kompjutera i društvenih medija. Čak i ako su djeca svjesna opasnosti koje predstavlja elektronsko nasilje, mogu biti podložna uticaju vršnjaka i grupne dinamike koja ih potiče na takvo ponašanje.

Prema odgovorima učenika, gotovo polovina njih (48%) bila je žrtva nasilja putem interneta. Ovo ukazuje na to da je elektronsko nasilje često prisutno u životima učenika te da mnogi od njih imaju neposredno iskustvo s ovom vrstom nasilja. Ovi podaci također sugeriraju da su učenici svjesni problema i da prepoznaju elektronsko nasilje kao stvarnu prijetnju njihovoj dobrobiti. Osim toga, 7% učenika priznalo je da su bili i počinitelj i žrtva elektronskog nasilja. Ovaj podatak ukazuje na to da elektronsko nasilje nije jednosmjerna ulica i da neki učenici koji su sami bili žrtve mogu postati počinitelji. Stoga je važno educirati učenike ne samo o štetnosti elektronskog nasilja, već i o tome kako se suzdržati od sudjelovanja u takvoj vrsti nasilja te kako izbjeći da postanu počinitelji. Kao cjelina, ovi podaci naglašavaju važnost kontinuiranog rada na prevenciji i suzbijanju elektronskog nasilja među učenicima. To uključuje ne samo osnaživanje učenika da prepoznaju i prijavljuju elektronsko nasilje, već i osiguravanje resursa i podrške za one koji su bili žrtve, kao i intervenciju i sankcije za one koji su počinili takvo nasilje.

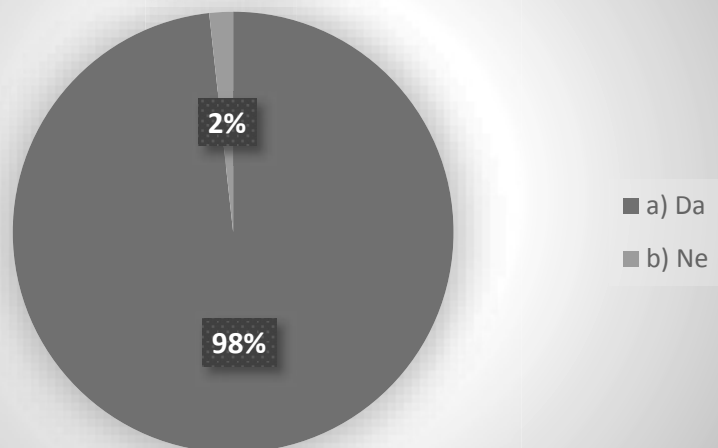
Prema grafikonu koji prikazuje različite oblike elektronskog nasilja s kojima su se suočili učenici, vidljivo je da je znatan broj učenika bio izložen različitim oblicima elektronskog

1. Koliko sati dnevno provodiš na internetu?

Grafikon 1. Vrijeme provedeno na internetu

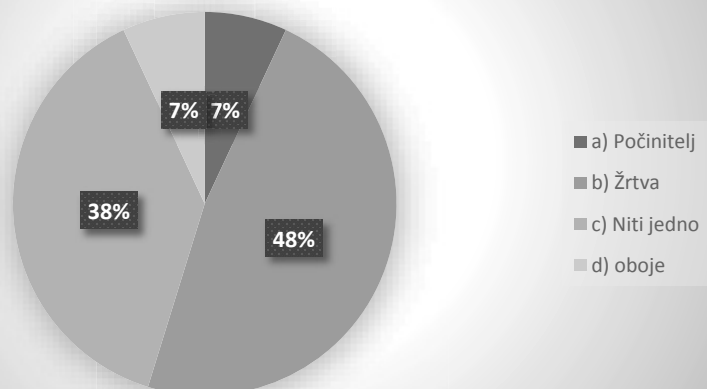
2. Da li znate šta je elektronsko nasilje?

Grafikon 2. Šta je elektronsko nasilje

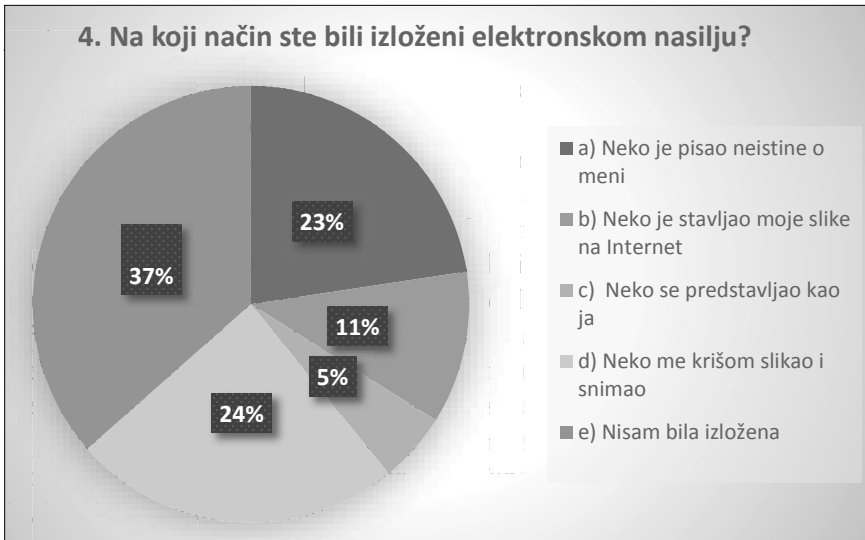
nasilja. Konkretno, 23% učenika bilo je žrtva direktnog elektronskog nasilja,

3. Da li ste nekada bili počinitelj ili žrtva nasilja putem interneta?

Grafikon 3. Počinitelj ili žrtva nasilja putem interneta

4. Na koji način ste bili izloženi elektronskom nasilju?

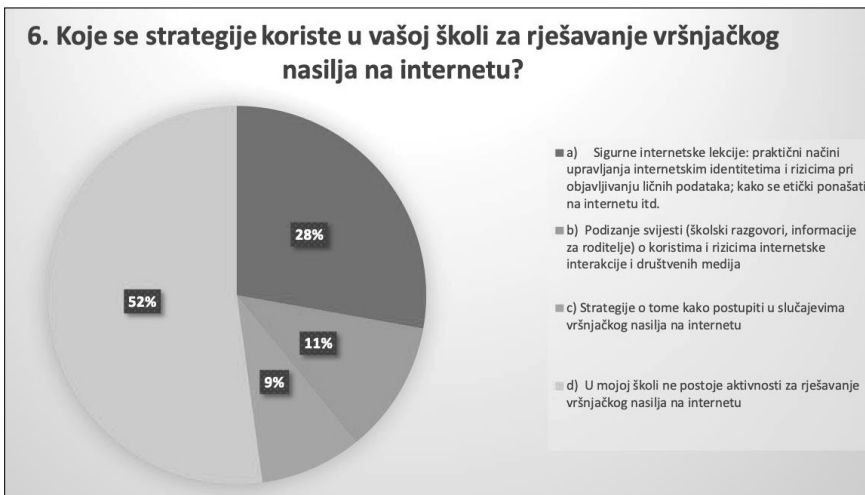
Grafikon 4. Načini na koje su učenici bili izloženi elektronskom nasilju

5. Kako ste reagovali na izloženost elektronskom nasilju?

Grafikon 5. Reakcije na izloženost elektronskom nasilju

6. Koje se strategije koriste u vašoj školi za rješavanje vršnjačkog nasilja na internetu?

Grafikon 6. Strategije za rješavanje vršnjačkog nasilja na internetu

bili krišom snimani ili slikani, što je oblik kršenja privatnosti i zakonski zabranjeno. Ovi podaci ukazuju na ozbiljnost problema elektronskog

življenom lošem iskustvu na internetu. Ova otvorenost učenika može biti korisna u borbi protiv elektronskog nasilja, jer kada se ovakve situacije

prijave, može se poduzeti akcija kako bi se spriječilo daljnje nasilje.

Vršnjačko nasilje putem interneta predstavlja dodatne probleme za škole. Prema mišljenju ispitanika u istraživanju, podizanje svijesti – putem školskih razgovora ili informacija za roditelje – o koristima i rizicima interakcije putem interneta i društvenih medija najuobičajenija je strategija koja se koristi u školi s ciljem suzbijanja vršnjačkog nasilja putem interneta. Međutim, samo 11% učenika se izjasnilo da se te strategije koriste u školi. Sigurne internetske lekcije s praktičnim načinima upravljanja internetskim identitetima (28%) i strategijama u svrhu suočavanja sa slučajevima vršnjačkog nasilja putem interneta i njegovog rješavanja (9%). Pretpostavlja se da pošto u JU “Gimnazija Živinice” postoje i odjeljenja informacionih tehnologija, nastavnici informatike educiraju učenike kako da svoje lične podatke pohranjuju i čuvaju. Više od polovine ispitanika (52%) navelo je da se u školi ne poduzimaju nikakve aktivnosti za rješavanje vršnjačkog nasilja putem interneta. S obzirom na to da u školi postoji duži niz godina tim za prevenciju međuvršnjačkog nasilja, očito da djeca nisu upoznata s tim ili se sa djecom vrlo malo priča o nasilju. Također, tema međuvršnjačko nasilje uvrštena je u plan i program odjeljenjske zajednice ali se razrednici trebaju pripremiti za čas odjeljenjske zajednice kao što se pripremaju za redovnu nastavu i tako s djecom razgovarati o nasilju koje se događa.

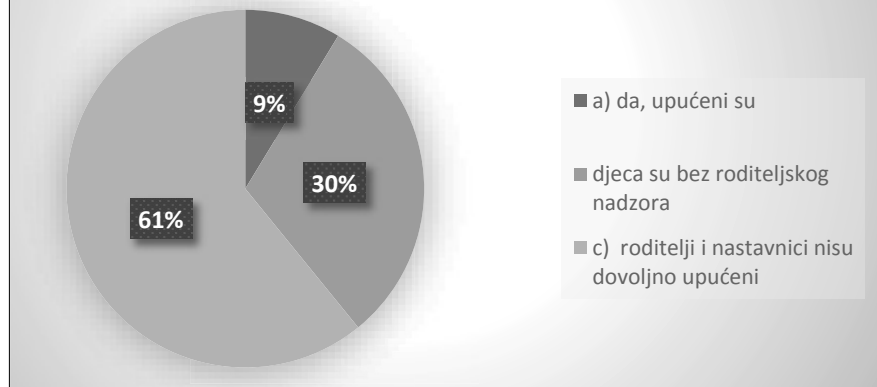
Za psihosocijalni razvoj djeteta porodica je najbitniji faktor. S obzirom na to da djeca danas odrastaju u dobu digitalne tehnologije, porodica zauzima važnu ulogu i u kontekstu elektronskog nasilja. Bezvremenski neograničeno korištenje interneta odrazilo se na roditeljstvo. Sve više roditelja je zaokupljeno društvenim mrežama, tako da i nemaju vremena za porodicu, što pokazuje istraživanje da 30% ispitanika nema nadzor roditelja kada koriste internet. Za razliku od roditelja prijašnjih generacija, današnji roditelji su sve više uplašeni, zbunjeni, a kod većine se razvija i osjećaj bespomoćnosti. (Nikodem i sar., 2014) 61% ispitanika se izjasnilo da su roditelji pa i nastavnici manje

vještici u korištenju digitalne tehnologije i interneta od njih samih, tako da nisu dovoljno upućeni u problematiku nasilja. Zbog posjedovanja boljih informatičkih vještina, djeca često i manipuliraju roditeljima kada je u pitanju korištenje društvenih mreža. (Robotić, 2015) Nastavnici, pedagog i roditelji mogu mnogo da urade po pitanju bezbjednosti djece na internetu, ali i da budu podrška i oslonac djeci da sama preuzmu odgovornost za vlastito ponašanje i reputaciju na internetu. (Pećnik, 2011) Prvi korak ka adekvatnom reagovanju roditelja i nastavnika je da s djecom grade odnos povjerenja i da ih ohrabruju da prijave elektronsko nasilje ukoliko im se dogodi, ali i da ne budu pasivni posmatrači ukoliko se isto dogodi nekom od njihovih vršnjaka. Istraživanja pokazuju da veliki broj djece ne obavještava roditelje, a ni nastavnike o slučajevima elektronskog nasilja. (Efobi, 2014) Učenicima je prije svega potrebno objasniti prednosti, ali i opasnosti s kojima se mogu susresti koristeći internet, te važnost zaštite ličnih podataka, ali i ukazati im na različite oblike nasilja da bi ih znali prepoznati i prijaviti ukoliko se dogodi njima ili nekom drugom. (Elgar i sar., 2014)

Na osmo pitanje – “Šta biste učinili da spriječite elektronsko nasilje? – učenici su davali sljedeće prijedloge, kako bi se svi oblici nasilja uspješno smanjili:

- Potrebno je podizati svijest kod učenika, uvoditi školska pravila o nultoj toleranciji na nasilje i uvoditi nadzor u kućama i školama.
- Zadatak škole je da informiše učenike o elektronskom nasilju i mjerama zaštite i uvoditi adekvatne programe koji imaju za cilj smanjenje bilo kakvog vršnjačkog nasilja.
- Roditelji bi trebali pronaći vremena za druženje s djecom i više se educirati o modernoj tehnologiji. Također je bitno ograničiti vrijeme korištenja interneta, razgovarati o opasnostima interneta, postavkama

7. Da li su roditelji i nastavnici dovoljno upućeni na problematiku nasilja putem Interneta?

Grafikon 7. Upućenost roditelja i nastavnika u problematiku nasilja putem interneta

- privatnosti na internetu i upoznavanju virtualnih prijatelja.
- Također provođenje školskih radionica o vršnjačkom elektronskom nasilju, učenje o neprikladnom ponašanju, vježbanju empatije, upotreba priča i drama ima veliki uticaj pri podizanju svijesti, ne samo kod učenika već i kod školskog osoblja i roditelja.
  - Obilježiti sedmicu mira, obilježiti dan ružičastih majica, obilježiti mjesec borbe protiv nasilja nad djecom.
  - Poticati djecu da prijave zlostavljanje odrasloj osobi su prijedlozi koji će znatno uticati na smanjenje stope nasilja među djecom.

Zaključak

Nasilje putem interneta postao je ozbiljan problem na globalnom nivou. Izrazito zabrinjavajuća činjenica je da sve veća upotreba i druženje adolescenata putem interneta i društvenih mreža uzrokuju pojavu vršnjačkog nasilja na internetu. Istraživanje koje je provedeno na uzorku 115 učenika JU “Gimnazija Živinice”, čiji je cilj prvenstveno bio utvrditi da li su djeca bila izložena elektronskom nasilju, rezultirao je odgovorom da su djeca izložena elektronskom nasilju, čime je potvrđena prva hipoteza. Također u radu je potvrđena i druga hipoteza,

61% učenika se izjasnilo da roditelji i škola nisu dovoljno upućeni u problematiku nasilja putem interneta. Na osnovu rezultata ovog istraživanja može se zaključiti da je prijeko potrebno provesti edukativne programe o sigurnom načinu korištenja novih tehnologija. Roditelji trebaju imati nadzor nad svojom djecom, kakve su ocjene u školi, kako se dijete ponaša, pregledati kakve stranice djeca posjećuju, koliko vremena provode na internetu, jer kroz istraživanje pojavljuje se podatak da 44% učenika provodi svakodnevno više od 6 sati na internetu. Također bi škola trebala raditi na edukaciji roditelja o sigurnom korištenju interneta da bi oni pomogli djeci da ne postanu počinitelji ili žrtve elektronskog nasilja. To se može uraditi uz pomoć programa prevencije međuvršnjačkog nasilja čiji je cilj da smanji stopu nasilja među učenicima, tako što će smanjiti nivo tolerancije na nasilje i uspostaviti saradnju između učenika, roditelja, nastavnika i stručnih saradnika u borbi protiv nasilja. Osim podizanja svijesti roditelja o elektronskom nasilju, važno je i obrazovanje nastavnika i ostalog školskog osoblja o svjesnosti ovog problema. Tako bi nastavnici na časovima odjeljenske zajednice učenicima mogli održati predavanje o temi nasilje s akcentom kako je fizička i verbalna prijetnja drugima zapravo zlostavljanje drugih i da ono može ostaviti trajne psihičke posljedice na zlostavljavanu osobu.

Literatura

- Campbell, W.K. & Baumeister, R.F. (2018). The psychology of the perpetrator and the victim of bullying. In *Bullying and Cyberbullying* (pp. 23-37). Elsevier.
- Capurso, S., Paradžik, Lj., Čale Mratović, M. (2017). Cyberbullying among children and adolescents- an overview of epidemiological studies and effective preventive programs. *Kriminologija & socijalna integracija* 25 (1), 127- 137. <https://doi.org/10.31299/ksi.25.1.5>.
- Efobi, A., Nwokolo, C. (2014). *Relationship between Parenting Styles and Tendency to Bullying Behaviour among Adolescents*. *Journal of Education & Human Development*, 3 (1), 507- 521.
- Elgar, F., Napoletano, A., Saul, G., Dirks, M., Craig, W., Poteat, P., Holt, M. & Koenig, B. (2014). Cyberbullying Victimization and Mental Health in Adolescents and the Moderating Role of Family Dinners. *American Medical Association*, 168 (11), 1015- 1022.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2015). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Second edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Juvonen, J. & Gross, E.F. (2008). Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.
- Campbell, W.K. & Baumeister, R.F. (2018). The psychology of the perpetrator and the victim of bullying. In *Bullying and Cyberbullying* (pp. 23-37). Elsevier.
- Juvonen, J. & Gross, E.F. (2008). Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751-780.
- Hinduja, S. & Patchin, J.W. (2018). Cyberbullying: An introduction. In *Handbook of Bullying in Schools* (pp. 373-386). Routledge.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P., & Agaston, P.W. (2012). *Cyber bullying: Bullying in the digital age*. John Wiley & Sons.
- Kušić, S. (2010). Online društvene mreže i društveno umrežavanje kod učenika osnovne škole: Navike Facebook generacije. *Život i škola*, br. 24 (2/2010), god. 56, str. 103- 125.
- Miliša, Z., Tolić, M., i Vertovšek, N. (2010) *Mladi – odgoj za medije, priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*, Zagreb: M.E.P.
- Nikodem, K., Kudek Mirošević, J., Bunjevac Nikodem, S. (2014). Internet i svakodnevne obaveze djece. *Analiza povezanosti korištenja interneta i svakodnevnih obaveza zagrebačkih osnovnoškolaca*. *Socijalna ekologija*. Vol. 23 No. 2. pp. 211- 235.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751-780.
- Pećnik, N., Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: pogled iz tri kuta izazovi i podrška*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Intergrafika- TTŽ, d.o.o., Zagreb.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Robotić, P. (2015). Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti. *Journal of Applied Health Sciences= Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 1(2), 81- 96. Preuzeto sa <https://doi.org/10.24141/1/1/2/1>.
- Willard, N. E. (2007). *Educator's guide to cyberbullying and cyberthreats*. Center for safe and responsible use of the Internet. Preuzeto 9.3.2019. s <https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School-Safety/Safe- and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying- Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf.aspx>
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2021). *Understanding bullying*. Retrieved from <https://www.cdc.gov/violenceprevention/youthviolence/bullyingresearch/fastfact.html>

الموجز

مقصودة موراثوفيتش

تعرض تلاميذ المدرسة الثانوية للعنف الإلكتروني

إن الإنترنت، باعتباره إحدى أهم طرق نقل المعلومات، يوفر نماذج مختلفة من التواصل بين المستخدمين. وإن استخدام الأطفال والشباب للإنترنت له مزايا عديدة، ولكنه يحمل في طياته أنواعا مختلفة من المخاطر والعنف. إن الهدف من هذا المقال هو دراسة مدى تعرض تلاميذ المدرسة الثانوية في جييفينيتسي للعنف الإلكتروني. الفرضية الأولى: وجود العنف الإلكتروني عبر الإنترنت لدى تلاميذ المدارس الثانوية، والفرضية الثانية: لا يركز الوالدان والمدرسة بشكل كاف في التربية على مشكلة العنف عبر الإنترنت. تم في الدراسة استخدام طريقتين؛ وصفية وكمية، من خلال استبيان. وقد شملت الدراسة عينة من ٥١١ تلميذا (٥٣ ذكرا و٥٨ أنثى) من تلاميذ المدرسة الثانوية في جييفينيتسي. وفي إطار البحث تم التركيز على دور الوالدين والمدرسين في الوقاية من العنف الإلكتروني.

الكلمات الرئيسية: الإنترنت، شبكات التواصل الاجتماعي، العنف الإلكتروني، الوالدان، التلاميذ، المدرسة.

Summary

EXPOSURE OF HIGH SCHOOL STUDENTS TO INTERNET VIOLENCE

Internet as the most significant source of information offers its users various modes of communication. The use of the internet by children and young people has numerous advantages, however it also presents various forms of risks of violence exposure. This article aims to find out whether or not the students of "JU Gimnazija Živinice" are exposed to electronic violence. The first hypothesis: electronic violence through the internet is found amongst the high school students and the second hypothesis: parents and the school staff are not sufficiently informed about the risks of violence through the internet, have both been confirmed by the survey. Descriptive and quantitative methods were used in this research which was carried out on a sample of 115 students (35 male and 85 female) of "JU Gimnazija Živinice" in Živinice. The article stresses upon the role of parents and teachers in preventing electronic violence.

Keywords: Internet, social networks, electronic violence, parents, students, school